

17.

Biodynamické vzdělávání: metodika

Praktická příručka pro biodynamické vzdělávání s podněty z koncepce vzdělávání pro udržitelný rozvoj a koncepce vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR) jako probouzení vůle.

Obsah:

Úvod.....	2	VUR5: City a citlivost.....	13
VUR1: Účast a zapojení.....	5	VUR6: Různorodost perspektiv.....	15
VUR2: Orientace na činnost.....	7	VUR7: Zaměření na vzájemné vztahy.....	17
VUR3: Společenství.....	9	VUR8: Orientace na vize.....	19
VUR4: Vazba na každodenní život a přístupnost.....	11	Shrnutí a poděkování.....	21

Úvod

Biodynamické vzdělávání, vzdělávání pro udržitelný rozvoj a vzdělávání dospělých jako probouzení vůle

Na všech kontinentech a v mnoha zemích světa existují biodynamické vzdělávací iniciativy. Všechny mají společnou motivaci přispět k udržitelnému zemědělství, které je zdravé pro lidi i planetu, a to prostřednictvím vzdělávání mladých lidí.

Z toho vyplývá vysoká míra shody se 17 cíli udržitelného rozvoje (SDGs) Organizace spojených národů. Biodynamické vzdělávání v Německu v posledních letech rozpracovalo pro své potřeby jejich význam a dvakrát obdrželo od organizace UNESCO vyznamenání jako poskytovatel „vzdělávání pro udržitelný rozvoj“.

Biodynamické poznání a rozvojová práce mají vedle odborného a sociálního také biografický rozměr. Mladým lidem jde ve vzdělávání především o odbornou kvalifikaci, která je často nesena individuální vizí světa, v níž dvě stěžejní hodnoty představuje sociální spravedlnost a udržitelné obhospodařování půdy.

Mnoho zemědělců, vinařů a zahradníků po celém světě se na začátku nebo v průběhu své profesní kariéry rozhodne pro biodynamický impulz, protože v něm vidí svou vizi. Kromě biodynamického odborného vzdělávání je profesní rozvoj biodynamických dovedností podporován také ve specializovaných kurzech. Ty probíhají v rámci celoživotního vzdělávání a poskytují podněty pro rozvoj vlastní praktické činnosti. **Jak to dělají ostatní? Jaké myšlenky jsou východiskem mé práce na farmě? Jak důležité je pro učení a**

rozvoj společností?

Tyto otázky jsou v souladu se zásadami, kterými vzdělávání pro udržitelný rozvoj (VUR) podporuje vzdělávací práci zaměřenou na znalosti. Navazují také na přístup Coenraada van Houtena a Sophie Pannitschky, kteří se zabývají tématy učení, života, procesů zrání a tvorby substance. Oba přístupy kladou důraz na tyto skutečnosti: **V centru myšlení, cítění a jednání je člověk se svou snahou o pochopení věcí a souvislostí, o zkoumání a posilování sebe sama. To je podstatnou součástí vývoje a utváření budoucnosti.**

Biodynamické vzdělávání

Tříletý biodynamický vzdělávací program v Německu zahrnuje několik vzdělávacích iniciativ, které nabízejí vzdělávání podle společně vypracovaných osnov. Jedná se o duální vzdělávací program, kdy výuka probíhá jak při práci ve vzdělávacím podniku, tak na blokových seminářích konajících se jednou za měsíc. Tyto semináře probíhají střídavě v různých praktických podnicích a na různých seminárních místech. Školitelé v podnicích podporují především rozvoj praktických dovedností. Semináře jsou zaměřeny na získávání odborných znalostí a na poznávání souvislostí. **Jak to probíhá v praxi, je předmětem této brožury věnované metodám práce na seminářích.**

Kontinuitu vzdělávacího procesu, organizaci seminářů a dohled nad školením zajišťují dva vedoucí seminářů. Lektoři, kteří na těchto seminářích vyučují, jsou převážně odborníci z praxe v oboru zemědělství a zahradnictví.

Kromě tohoto praktického zaměření klade biodynamická výuka velký důraz na spolupráci a projektové učení. Studenti píšou zprávy, zhotovují projektové práce, přednášejí a sami vedou své kolegy ve vzdělávacích podnicích. Na konci programu studenti dokončí ročníkovou práci podle vlastního výběru a prezentují ji před širším publikem.

Biodynamické vzdělávání tedy znamená více než jen výuku odborných znalostí o udržitelném ze-

mědělství. Účastníci se zabývají vlastní biografií, provádějí umělecká a sociální cvičení a seznamují se s (jemnými) interakcemi v přírodě a vzájemným propojením Země, lidí a vesmíru. Zejména tyto holistické aspekty rozšiřují řeč a schopnost myslet a cítit. Lze tedy říci, že jedním z hlavních zájmů biodynamického vzdělávání je rozvíjet jistotu ve vnímání a v jednání s živými bytostmi.

Vznik této brožury

Vycházeli jsme, tj. Simone Helmle a Jakob Ganten, ze „Zásad vzdělávání pro udržitelný rozvoj“. Jakob Ganten vedl v létě 2023 rozhovory s lektory. Ptali jsme se jich, jak oni sami tyto zásady vnímají a uplatňují. Při vyhodnocování rozhovorů Simonou Helmle bylo doplněno sedm procesů života a učení, jak je vypracovali Coenraad van Houten a Sophie Pannitschka. Jednalo se o pokus propojit principy VUR se strukturou školení nebo seminářů. Výsledky jsou k dispozici v této brožuře. Sami jsme překvapeni, jak to koresponduje, a sami jsme dojati, s jakou samostatností si biodynamická vzdělávací práce razí svou cestu.

Výběr partnerů pro rozhovory reprezentuje vzdělávací metody popsané v této brožuře, odbornou práci v seminářích, podporu osobního rozvoje i skupinovou dynamiku a umělecké aspekty. Rozhovory byly vedeny se zemědělci, lektory z oblasti pěstování rostlin, chovu zvířat, půdoznalství, řízení podniku, umění a eurymie, vedoucími seminářů a lidmi ze vzdělávacích organizací.

Komu je tato brožura určena?

Tato brožura je určena všem lidem, kteří se účastní nebo chtějí účastnit odborné přípravy nebo vzdělávání dospělých. Dokumentuje, jak probíhá práce v seminářích, a poskytuje podněty pro vedoucí seminářů a lektory.

Myslíme si, že i školitelé na farmách zde najdou inspiraci, jak doprovázet studenty na jejich cestě rozvoje.

Domníváme se také, že mnohé z toho, co jsme získali na základě praktických zkušeností z tříletého biodynamického vzdělávacího programu, lze uplatnit i v kratších kurzech a seminářích, které trvají jen několik dní nebo zahrnují několik modulů, třeba po dobu šesti měsíců.

Teoretický rámec

Učení v rámci odborné přípravy a dalšího vzdělávání dospělých je založeno na získávání nových znalostí a dovedností a na chápání učení jako součásti procesu profesního a osobního rozvoje. **Následuje přehled tematického postupu v této brožuře:**

Komplexní chápání učení dalece přesahuje rámec zprostředkování učební látky. Teprve setkání žáků s učební látkou vytváří fyzický základ pro učení. V tomto bodě si VUR žádá účast a zapojení učících se do procesu učení (viz: VUR 1).

„Dýchat“ a „zahřívat“ to, co se má člověk naučit, znamená vstoupit do vnímání a pozorování, s citlivým popisováním se ponořit do samotné fenomenologie. S vnitřní aktivitou učících se, která je k tomu nutná, se buduje vztah k předmětu učení, učebnímu prostředí a učební skupině. Výměna myšlenek, vzájemná pomoc, přítomnost protějšku, kterému lze naslouchat a s nímž lze diskutovat, je stejně důležitá jako orientace na praktické uplatnění naučeného ve vlastním jednání, resp. zkoumání a poznávání své vlastní praxe. Ve VUR se to označuje pojmy „orientace na činnost“, „společensví“, „vazba na každodenní činnost“ a „city“ (VUR 2, 3, 4 a 5). Ve vícedílných seminářích se tento cyklus opakuje vždy, když je představeno nové téma.

Při vedení ke středu jde nejen o osvojování si vyučované látky, o její strávení a aktivní používání. Mnohem spíše jde o její otevření, zpracování a individualizaci prostřednictvím vnitřních sil. To je citlivý, jemný, a přitom energicky klidný proces, vnitřní rozjímání, okamžik vnitřní hloubky. Vytváří se substance a současně probíhá proces oddělování. Tento proces poněkud připomíná procesy kompostování. VUR 6 „Různorodost

perspektiv“ by tak byla rovněž vyjádřením vznikající individuální významnosti. Každý žák si odnáší něco jiného!

„Zaměření na souvislosti“ (VUR 7) a „Orientace na vize“ (VUR 8) stojí na jedné straně na začátku procesu učení, protože to je často motivací k tomu, aby se člověk vydal na biodynamickou cestu. Zároveň stojí tyto principy také na konci učebního cyklu. To vše v modu rozpomínání se a cvičení, růstu, reflektování a pěstování získaných a významných dovedností a v okamžicích, kdy může vzniknout něco nového na daném nebo na budoucím místě. V celkovém kontextu vzdělávacího programu nebo semináře je ke konci zřejmé, které nové dovednosti byly založeny nebo které dozrály, aby se nakonec obrátily směrem ven ke konání s otázkami po použití a změně. Takto vzniká to, co je jen a jen vaše!

„Napětí mezi životem a učením je aktem rovnováhy mezi kontinuitou a změnou. Žádný proces učení nemůže probíhat bez změny identity, protože učení vždy znamená být ve vnitřním pohybu, a tedy v potenciálním modu změny. Schopnost rozvíjet se, učit se a měnit je vlastní všem živým tvorům a je zároveň darem i úkolem.“

Sophie Pannitschka in van Houten et Pannitschka 2018, s. 14f.

Schéma znázorňuje životní procesy dýchání, zahřívání, výživy, vylučování, udržování, růstu a reprodukce s fázemi procesů učení, jak je rozpracovali Coenraad van Houten a Sophie Pannitschka v knize „Erwachsenenbildung als Willenserweckung“ (2018, s. 78 a násl.), a propojuje je s principy Vzdělávání pro udržitelný rozvoj, VUR 1 až VUR 8, podle nichž je strukturována tato praktická brožura. Pro učení je důležitá také iniciace vzdělávacích procesů, při níž se vytváří fyzický základ pro zahájení vzdělávacího procesu. Tato fáze předchází životním procesům.

Vzájemné zapojení a rozhovor o vlastní motivaci vytváří sociální základ pro důvěru ve vzdělávacích skupinách. Foto 1.

Součástí živého a samostatného učení je ponechání prostoru pro společnou práci účastníků a jejich vzájemnou pomoc při vyjadřování sebe sama i společném tvoření.

VUR 1 Účast a zapojení

Ústředním bodem vzdělávání jsou frekventanti. V otázce „Co se chci naučit?“ zaznívá zároveň otázka „Proč se to chci naučit?“. Cílem je utvářet setkání s učební látkou, s učební skupinou, s vyučujícími a nakonec i se sebou samým. Vytvoření vlastního základu pro učení je předpokladem účasti a zapojení do procesu učení.

Jako vedoucí semináře máte za úkol pozvat lidi k účasti na vzdělávacích procesech a předem jim sdělit, o co se jedná a jak bude práce probíhat. Účastníci vyslovují svá očekávání. Mohou nahlédnout do učebních osnov a programu seminářů, experti jsou obvykle pozváni již v této fázi a mnoho prvků seminářů je předem stanoveno. Je důležité, aby se účastníci cítili osloveni a vnímali, že v semináři je prostor pro jejich osobní rozvoj. Přicházejí se svými kompetencemi a chtějí by je zdokonalovat a rozšiřovat. Chtějí se něco naučit a zároveň chtějí sami sebe sdílet.

Plánování seminářů

- Jaký je účel semináře?
- Jak je seminář propagován?
- Jak účastníci získávají informace?
- Mohou se účastníci do programu aktivně zapojit?
- Jaký je rozsah nabídky?
- Jak se účastníci přihlašují?

Tyto otázky jsou pro účastníky již krokem k tomu, aby sami dospěli k procesu učení. Získávají představu o tom, do jaké míry mohou sami přispět k utváření vlastního učení, zda budou mít možnost přijít se svými tématy a přispět vlastními otázkami, zda bude probíhat praxe a reflexe a jak lze skloubit osobní rozvoj a odbornou výuku. Další důležitou otázkou je, zda je v koncepci kurzu prostor pro spontánnost, nebo zda je program do poslední minuty pevně rozplánován.

Zásada VUR 1: Účast a zapojení do vzdělávání pro udržitelný rozvoj

Procesy učení dávají lidem schopnosti. Procesy učení lidem pomáhají v rozvoji jejich vlastních kompetencí.

Klíčové prvky:

organizovat proces učení jako participační proces,
procvičovat schopnost komunikace a vedení dialogu,
samoorganizované a projektově orientované učení.

Procesy učení jsou nesené základními postoji lidí, kteří učení doprovázejí.

Soustředěnost účastníků a setkání s tématem, místem a lidmi ukazují zájem o sebe navzájem, stejně jako o společné a zároveň samostatné objevování. Otevřenost a důvěra tomu napomáhají.

Organizace zahájení semináře

Po přivítání a stručném přehledu o tom, co je cílem akce a co mohou účastníci očekávat, se do

Seminární nástroj: rozhovory

Rozhovory účastníků ve dvojicích a později jejich prezentace v plénu. Vhodné otázky jsou:

- Kdo jsem?
- Odkud přicházím?
- Co mě motivuje?
- Co si s sebou přináším?

Seminární nástroj: průzkum místa

Samostatně prozkoumejte místo konání semináře. Po úvodu se účastníci pustí do plnění úkolu spočívajícího v pozorování a později ho prezentují v plénu. Vhodné otázky jsou následující:

- Podívejte se na farmu z pohledu zvířat, půdy nebo rostlin. Hledisko si sami vyberte.
- Projděte se po farmě, aniž byste mluvili. Co zjistíte? Popište, co jste našli, aniž byste to hodnotili.
- Dělejte to 15 minut, poté si zapište své postřehy a zamyslete se, co se vás během prohlídky dotklo.

Jak to vypadá v praxi

biodynamického vzdělávání?

- V rámci duálního vzdělávacího programu se praktická práce na farmách střídá s víkendovými semináři.
- V průběhu tříletého vzdělávání se učební plán postupně uvolňuje. Na začátku je obsah pevně dán. Postupně ho čím dál víc určují účastníci vzdělávání sami.
- Organizace seznamovacích dnů před
- zahájení vzdělávání.
- Vedoucí seminářů a poradci pro vzdělávání jsou v neustálém kontaktu s frekventanty.

Individuální problémy a potřeby s nimi lze prodiskutovat a poskytnout jim podporu.

- Zprávy o prožitých pracovních situacích, reflexe a zpětná vazba posilují individuální vztah k obsahu výuky.
- Obsah a metody práce na seminářích se často orientují podle otázek účastníků. Je zde prostor pro sebepoznání, osobní zkušenosti a otázky.
- Seznamovací kolečka, rozhovor v kruhu na začátek srazu a „zahřívací“ hry posilují vzájemnou důvěru. Učení je také sociální proces.
- Umění, například eurytmie, zpěv, modelování a sociální umění, intenzivně spojuje odbornou výuku s osobním rozvojem. Obojí rozšiřuje okruh zkušeností a možnosti vyjádření.
- Prezentace na vlastní zvolená témata, projektové práce a samostatná příprava a realizace konference studenty posiluje jejich osobní odpovědnost za témata a proces učení.

Procvičování praktických dovedností, překonávání vlastního ostychu, odvaha k činům a posilování vůle. Foto 2.

**Co se děje?
Vnímejte jev, pozorujteho,
popište ho a ponořte se do něj.
Ze zkušenosti dospějte k po-
znání.**

VUR 2 Orientace na činnost

V rámci duálního biodynamického vzdělávacího programu probíhá rozsáhlejší část na nejméně dvou farmách. Účastníci oceňují, že si navzájem naslouchají a sdílejí své vlastní zkušenosti. Pohled na každodenní činnosti, jejich pochopení a zkoumání upevňuje a rozšiřuje praktické znalosti. Kromě poznatků a uvědomění si vzájemných souvislostí jde také o nalézání možností zlepšení a řešení.

Jak to funguje?

Poznejte a přijměte úkol. Vyzkoušejte a prozkoumejte sami sebe. Podívejte se, jak to dělají ostatní, pomáhejte si a zdokonalujte se.

Zásada VUR 2: Orientace na činnost

Orientace na činnost klade důraz na učení v odborné praxi. Praktické zkušenosti se stávají předmětem výuky. Vedle motivu „od vědomostí k činnosti“ se objevuje motiv „od činnosti k vědomostem“.

Klíčové prvky:

- aktivní reflexe vlastní zemědělské a zahradnické praxe,
- zvědavost v praktické činnosti,
- získávat poznatky z praxe, radost z procvičování a reflektování,
- podpora procesů samostatného učení a prověřování,
- učební partnerství.

Analogicky k životnímu procesu dýchání je proces učení charakterizován vnímáním toho, co zde právě je, pozorováním způsobu řešení úkolů a vědomým přijímáním vlastních úkolů. Pro seminární práci je to zdroj obsahových příspěvků z praxe.

Seminární nástroj: kolečko z farem

Účastníci referují o svém každodenním životě na farmě. Klíčové otázky pro moderátora jsou: Jak probíhala práce a jak jste ji prožívali? Jaké vám při tom vyvstaly otázky? Jak se tato práce začleňuje do farmy jako celku? Jaké jsou v současnosti na farmě největší výzvy? Jak byste to příště udělali jinak?

Seminární nástroj: výběr místa konání semináře

Je vhodné, pokud téma semináře zároveň žije jako téma v místě jeho konání. Výuka pak může vycházet zcela z praxe daného místa. Klíčové otázky pro přípravu: Kdo je za téma zodpovědný a je tato osoba ochotna spolupracovat s učící se skupinou? Lze vypracovat specifika místa s přihlédnutím k tomu, co má obecnou platnost? Je možné provést s učící se skupinou nějakou praktickou práci?

Seminární nástroj: rozhovory na místě

Účastníci vedou rozhovory s různými lidmi na farmě na určité praktické téma. Vypracováním otázek k rozhovoru a zpracováním odpovědí se rozšiřuje vlastní repertoár seminaristů. Prezentace výsledků nastavuje farmě zrcadlo, což je často vnímáno jako vzrušující. Vzniká vzájemná pozornost a respekt.

Seminární nástroj: školení pozorovací schopnosti

Zaměřit se na nějaký jev, vnímavým způsobem ho popsat, ponořit se do něj a přes pozorující prožívání přejít k tvorbě pojmů. Nácvik vnímání a nehodnotícího popisování je základním nástrojem biodynamického vzdělávání. Klíčové otázky jsou

- Co mohu právě teď konkrétně vnímat?
- Jak to prožívám?
- Jak to mohu popsat?
- Jaký má tento jev vztah k tomu, co je známo z obecného souboru znalostí?
- Jaké podobné nebo kontrastní zkušenosti se objevují ve skupině seminaristů?

Seminární nástroj: reflexe a podnět k jednání

Lépe porozumět praxi znamená procítit ji, reflektovat a posílit vlastní impulz k jednání. Návr-

hy pro seminární praxi:

- Po seminární jednotce si nechte čas na vlastní poznámky.
- Procházka s rozhovorem ve dvou.
- Promýšlejte pracovní postup pozpátku od výsledku k jeho začátku.
- Procvičujte výměnu rolí a sebeinstruktáž.
- Stanovte si jasné zaměření, abyste se neztratili v mnoha možnostech.
- Pracujte v malých skupinách, abyste si zaznamenali a zdokumentovali výsledky.
- V plénu uspořádejte, co nového jste se naučili a které dovednosti a poznatky jste si upevnili.

Seminární nástroj: zaměření pozornosti

Práce na tématu živých organismů může snadno vést k tomu, že se ztratíme v rozmanitých vzájemných vztazích mezi přírodními a pracovními souvislostmi. Jak je možné udržet si jasnou orientaci při vědomí živosti organismu? Návrhy pro seminární praxi:

- V diskusi si vyjasněte zadání úkolu a vymezte si téma.
- Rozdělte skupinu a pracujte na otázce z různých úhlů pohledu.
- Ujasněte si, zda se jedná o poznávací proces, nebo o odvození praktických postupů.
- Udržujte zvolené zaměření, spojte se s ním.
- Zaměření sledujte také emocionálně.

V malých skupinách pracujte na otázce, kreativně se zabývejte tématem, inspirujte se navzájem a podělte se o výsledky v plénu. Foto 3.

- vyrobit něco pro ostatní
- popořadě vytvářet dokumentaci výuky
- oceňovací kolečka
- respektující otevřenost ve světonázorových otázkách

VUR 3 Společenství

Učení se ve společenství zahrnuje:

- Učení se společně i od sebe navzájem = týmová práce ve výuce.
- Sejit se jako generační skupina, sdílet starosti a těžkosti a společně se bavit.
- Cvičit se v sebeorganizaci ve skupině a učit se zvládat napětí. Vařit, nakupovat, nocovat, zpívat a sedět u táboráku – to vše se stává cvičištem sociálních zkušeností a praxe.
- Konfrontovat se se svou vlastní rolí a tématem blízkosti i odstupu – jako student, jako průvodce učení, jako vyučující, jako lektor, jako poradce pro budoucnost, jako přítel.

Učební látka by měla být nejen vstřebávána, ale také aktivně zpracovávána, trávena a uváděna do pohybu. Týmová práce ve třídě tomu napomáhá:

- diskusí ve výuce
- debatami pro a proti
- do výuky si přineste názorné příklady z vlastní farmy
- dělba práce prostřednictvím činnosti v malých skupinách
- společné referáty

Zásada VUR 3: Společenství

Učení probíhá také ve skupině učících se. Dochází zde k interakcím, diskutuje se o zkušenostech a střetávají se různé pohledy, zájmy a názory. Dochází k vyjednávání o tématech a stěžejních bodech.

Klíčové prvky:

- pozornost věnovaná potřebám skupiny a potřebám jednotlivce
- sebeorganizace jednotlivce
- sociální kompetence při tvorbě společenství
- konstruktivní spolupráce s ostatními
- různorodost zájmů a znalostí prožívat jako zdroj
- úžas nad úhlem pohledu a schopnostmi ostatních účastníků
- Jak se naladit na proces učení a toto naladění udržovat?

Krok, kdy se spojujeme s tématem a skupinou, kdy se rozehríváme v konfrontaci a setkání, kdy události a zážitky take emocionálně prociťujeme, je něco, s čím se v životních procesech setkáváme v podobě tepla. Jak může obrazná zkušenost tepla vést práci na semináři?

Řízení času, sebeobsluha skupiny prostřednictvím přestávek, ale také diskusí a objasňujících rozhovorů jsou součástí dynamiky a sebeorganizace skupiny, jimž napomáhají:

- dohody o spolupráci
- důvěrnost
- pravidelná kolečka zpětné vazby
- dohodnutá pracovní doba
- jasné řešení absencí
- mraky dokumentů
- služba
- dohody pro organizaci přestávek
- skupinové aktivity

Učební skupina se po dobu trvání vzdělávací fáze vyvíjí v generační skupinu. Má také potenciál k vytvoření pozdějších profesních sítí. Existuje celá řada otázek, které jsou generační nebo které se objevují specificky v určité životní fázi nebo v profesním rozvoji. Potřebě dalšího rozvoje v tomto bodě napomáhají:

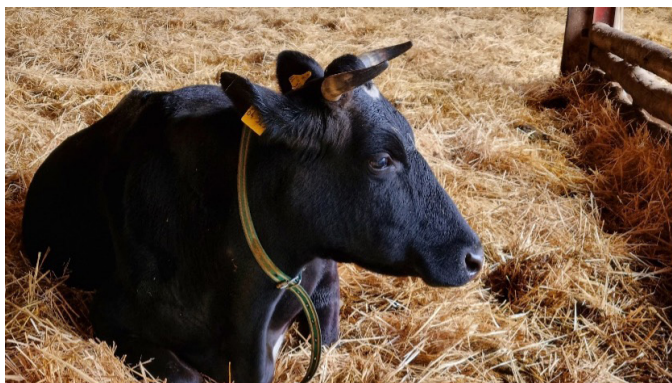
- biografická práce
- práce na představách o budoucnosti a obavách z budoucnosti
- práce s vizí
- diskuse o profesní oblasti
- diskuse o etických otázkách
- rozhovory o filosofických otázkách
- nabídky k seznámení se s antroposofií Rudolfa Steinera
- příležitosti nejen k intelektuálnímu, ale i uměleckému vyjádření.

Jako vyučující nebo vedoucí semináře se také setkáváte s otázkou tvorby společenství. Jde o vyjasnění vlastní role a výměnu názorů mezi kolegy. Důležité je také konfrontovat se se společenstvím, vlastní otevřeností a vlastními limity.

Společenství přesahuje rámec učební a pracovní skupiny. Společenství je také generační skupinou. Společný rozvoj je tréninkovou půdou pro socializaci. Společenství je podstatným základem pro vytváření sítí.

Klíčové otázky pro sebereflexi:

- Jak vy sami vnímáte společenství na farmě a v učební skupině?
- Jak můžete podpořit vytváření společenství? Co je pro vás důležité?
- Jak daleko sahá váš úkol?
- Jak vnímáte své limity?
- Jak reagujete na stres a konflikty v učební skupině?
- Jak se vypořádáváte s napětím a rozpory?
- Jak se vyrovnáváte s tím, že vám ostatní nerozumí?
- Jak se vypořádáte s tím, když všechno probíhá jinak, než bylo plánováno?
- Jak vnímáte a jak zpracováváte negativní zpětnou vazbu?
- Jste schopni pracovat v souladu s pocity ve svém srdci?
- Jaký je váš osobní vztah k biodynamickému impulzu?
- Jaké oblasti učení a praxe pro sebe dokážete objevit?

Zemědělské činnosti jsou často velmi praktické. Je náročné vytvořit si osobní vztah k tomu, co je třeba udělat, a zažít při této činnosti klid a sílu. Foto 4.)

VUR 4 Vazba na každodenní život a přístupnost

V biodynamické sféře pochází mnoho účastníků vzdělávání z městského prostředí. Vzdělávání často předchází roční dobrovolná práce, která je přivádí do kontaktu se zemědělstvím nebo zahradnictvím. Zájem o vzdělávací program je podněcován povědomím o klimatu, životním prostředí a výživě i možností vytvořit něco konkrétního vlastníma rukama a pracovat venku v přírodě.

Pokud se lidé začnou zajímat o biodynamický impulz v pozdější fázi své profesní dráhy zemědělce, zahradníka nebo vinaře, přinášejí si s sebou své profesní dovednosti. Pozornost se pak přesouvá na přístup k biodynamickým metodám, jako jsou preparáty, postupy ke zvyšování úrodnosti půdy, vztah k chovu zvířat a osivům, a také na otázky týkající se odbytových možností a ekonomických podmínek.

Obě skupiny spojuje skutečnost, že v každodenním životě je náročné uvést ideály do souladu s pracovní dobou, nemocemi telat, stresem rostlin ze sucha nebo s pocitem nekonečnosti sklizně a přípravou zeleniny k prodeji či použitím mechanizace. Seminární dny jsou často vítány jako odpočinek od každodenního života a zároveň jsou spjaty s každodenním životem seminaristů. Seminární dny dávají prostor k odborným podnětům, výměně zkušeností, pozorování přírody, eurytmii a umění a někdy také k meditaci a práci s textem.

Zásada VUR 4: Vazba na každodenní život

To, co se seminaristé učí, musí mít význam pro jejich současný i budoucí život. Začlenění předchozích znalostí a zájmů studentů do vzdělávacích opatření vytváří příznivé podmínky pro učební proces. Seminaristé zpracovávají myšlenkově realitu svého života, učí se jednat, uplatňovat své odborné znalosti a využívat své dovednosti. Ve svém učení dokáží nacházet smysl a motivaci.

Klíčové prvky:

- seminaristé jsou v centru pozornosti
- navazuje se na dosavadní znalosti a individuální zájmy
- umožnit osobní zkušenost
- předmět výuky je projednáván v dialogu se seminaristy
- každodenní život vyžaduje řešení složitých problémů
- lektoři jsou odborníky na danou problematiku, kouč je odborníkem na seminaristy

Paralelně se životními procesy je součástí tématu „vazba na každodenní život a přístupnost“ motiv výživy, tj. témata jsou vstřebávána, zpracovávána a uváděna duševně do pohybu. Vnější vjemy dosahují hloubky, s níž se proces učení stále více zniterňuje a individualizuje. Rozbíhá se životní proces odlučování.

Seminární nástroj: projektové práce

Projektové práce umožňují zabývat se individuálně stanoveným tématem po delší dobu. Je vhodné, aby téma mělo praktickou část, která povzbuzuje k experimentování. Podpůrné jsou např.:

- diskuse o otázkách a postupu v seminární skupině a na farmě
- rozpracování osobní motivace
- pozornost věnovaná biodynamice
- pravidelné protokoly o vlastním pozorování, případně doplněné o kresby křídou nebo uhlem
- deník osobních zkušeností

- průběžné prezentace a závěrečná zpráva se zpětnou vazbou od účastníků zaměřenou na další vývoj

Seminární nástroj: rozvojové rozhovory

Doba vzdělávání je dobou zrání. Kroky učení a s nimi spojené pracovní fáze jsou vždy setkáním se sebou samým. Vedle reflektujících rozhovorů o profesním a osobním zrání, které probíhají v učební skupině, se jako nástroj zvládnání každodenního života a podpory rozvoje používají individuální rozvojové rozhovory. Doporučuje se umožnit rozvojový rozhovor jednou nebo dvakrát ročně. Tematické okruhy zahrnují:

- profesní a sociální výzvy na farmě a na semináři
- procesy osobního zrání, výzvy a krizové momenty
- respektující vzájemná zpětná vazba v rozhovoru na základě otázky „Jak jsem se v kontaktu s tebou cítil?“
- perspektiva dalšího postupu, možná dohoda o dalších konkrétních krocích

Praktické tipy pro přípravu jsou:

- vědomá dohoda s vyjasněním času, místa a přípravy
- trvání nastavit na 45 minut až maximálně 90 minut
- doporučuje se ještě před rozhovorem se nad danými otázkami zamyslet
- zaměřit se na empatické naslouchání, napomoci rozhovoru např. zrcadlením
- v případě potřeby společně mlčet a dát prostor i slzám
- postarat se o příjemnou a klidnou atmosféru pro rozhovor

Vazba na každodenní život se začleňuje do pole vymezeného běžnou farmerní praxí, vlastními zájmy a budoucími plány. Semináře jsou příležitostí ponořit se do věcí, nasytit duši a ducha, vyzkoušet sám sebe a individuálně růst.

Jak to vypadá v praxi biodynamického vzdělávání?

V biodynamickém vzdělávání působí lidé jako školitelé, vedoucí seminářů, vyučující a poradci. Na jedné straně jsou odborníky, na druhé straně jsou facilitátory rozvoje. To je často prožíváno jako výzva. Je užitečné vyměňovat si k tomu názory, procvičovat techniky diskuse zaměřené na účastníky a dovednosti naslouchání a znát své vlastní limity. Otázka „Co ode mě tento úkol potřebuje?“ pomáhá při konkrétních rozhovorech – ať už jde o podpůrný rozhovor k projektové práci, nebo o rozvojový rozhovor.

City dokáží dát jednání směr a sílu. Citlivost je pracovním nástrojem biodynamiky. Reflektování citů je samostatnou oblastí poznání. Foto 5.

VUR 5

City a citlivost

City se dotýkají vnitřního rozpoložení člověka – radost, smutek, strach, hněv, smutek, nadšení atd. Z každodenního života víme, že nám cit napovídá, když něco není v pořádku. Rozvíjet vnímavost pro city a nálady, cvičit se v citlivosti a umět s citlivostí pracovat je samostatnou vzdělávací oblastí. Překonávání rušivých pocitů a emočních bariér a hledání způsobu, jak se vypořádat s domnělou subjektivitou, má blízko k motivům sebepoznání. City lze chápat jako klíč k sobě samému a svému okolí. Různorodost a odlišnost citů se explicitně pojmenovává a napomáhá zrání jedince i skupiny.

Otázky, s nimiž lze prožít transformační potenciál citů, jsou následující:

- **Co vám leží na srdci?**
- **Můžete popsat situaci a její změnu z hlediska nálady?**
- **Jak se cítíte?**

Úkolem vedoucích seminářů a vyučujících je povzbuzovat a podporovat komunikaci tím, že otevírají a udržují prostor. V sociální oblasti jde o důvěru, schopnost navazovat vztahy a zpracovávat odezvu.

Vzdělávací oblast „City“ se zabývá sociálními kompetencemi a péčí o sebe sama. Zvládnout emoční chaos a překypující city, ale také ochromení emocí nebo potlačené city je náročné.

- Jaké poselství vyjadřují citová hnutí?
- Jak se s tím můžeme konstruktivně vypořádat?
- Co vám pomáhá poznat a přijmout vlastní city a spektrum své citlivosti?

Mluvit o svých citech a vyslovit i to, co mě frustruje, je mi trapné a nepříjemné, vyžaduje odvahu. K tomu, aby se to podařilo, může být nutné překonat nejednu úzkost. Pomůže, zůstaneme-li při tom autentičtí a otevření. Je užitečné vyslovovat se v první osobě (já-výroky) a emocionální obsah prožitku zdůrazňovat nehodnotícím způsobem. Je také dobré vědět, že i pozitivní city mohou být vnímány jako ochromující a nepříjemné nebo nereálné, jsou-li příliš silné.

Zásada VUR 5: City

Rozvoj kompetencí znamená propojení vědomostí s emocemi, motivy a záměry k jednání, jakož i s vůlí žáka.

Klíčové prvky:

- poskytnout prostor citům při učení
- naučit se zvládat rozporuplné city
- prolomit zavedené vzorce chování
- provést nové vyhodnocení možných způsobů jednání
- uvést v soulad rozum, city a jednání
- prožívat city a citlivost jako zdroj.

Emocionální procitování procesu souvisí s teplem. Do toho je zahrnut i chlad, přehřátí a vypařování. **Cítit myšlením a chtít cítěním je cvičištěm pro biodynamickou činnost.**

Síla emocí dokáže:

- vytvořit svébytné vnitřní spojení s odbornými a pracovními úkoly
- pracovat na vizích budoucnosti a vycítit zdroj síly pro transformaci
- vnímat svůj vlastní vnitřní postoj a v případě potřeby ho upravit
- vnitřní angažovanost, vnitřní zkušenost a vnitřní zájem. Oddanost a soucit je třeba brát stejně vážně jako neochotu nebo odmítnutí.
- vědomě utvářet střídání napětí a uvolnění, soustředění a rozptýlení
- otevřít prostor duše
- naplnit myšlení a jednání empatií a individualitou. Postupovat podle otázek: Co chci, aby se posunulo vpřed? Co je pro mě významné? Na čem chci dále pracovat?

Budování důvěry, cvičení se v citlivosti, umělecké vyjádření.

Praktické tipy:

- Zpívat, tančit, malovat, společně modelovat nebo tesat do kamene a věnovat se eurytmii. Pod vedením a s improvizací.
- Zpomalit, např. se zavřenýma očima si osahat předmět a popsát ho.
- Sbírat přírodní materiály a použít je k vytváření vzorů a kontrastů na dané téma. Sledovat při tom své vlastní pocity. Popsát, jak se pocity mění a co tyto změny vyvolalo.
- Nakreslit krajinu a cestovat v ní v čase. „Kam chci jet, jak cestuji a co potkávám?“ Případně: „Když si představím sebe za pět let a ohlédnu se, čeho jsem dosáhl, co objevím?“
- Napsat dopis sám sobě a přemýšlet o krátkodobých, střednědobých a dlouhodobých cílech. Dopis odevzdat vedoucímu semináře a na konci roku přijde poštou.
- Malovat v malé skupině. Každý má k dispozici list papíru a olejový pastel. Maluje se vždy asi 30 sekund. Křídou si každý ponechává, papír se po každém kole předává dál, dokud se nevrátí k prvnímu. Až se vrátí, podívat se, jak se změnil. Je vlastní impulz ze začátku stále ještě rozpoznatelný? Co k němu přibylo? Jaký z něj teď máte pocit? Diskuse o tom, jak to proběhlo a jak kdo vnímá svůj papír. Ve druhém kole vyvodit osobní závěr s otázkami: „Co mě překvapilo? Co mi toto cvičení dává pro mou cestu?“

Zkoumání půdy je skvělým tréninkovým prostředím pro různé perspektivy: popisovat, vnímat čichem, hmatem a chutí, zkoumat barvy a mikrobiom, utváření kořenového systému, chodbičky žížal, povrch i hloubku, minulost i budoucnost, vývoj půdy, obsah humusu a mnoho dalšího. Foto 6.

VUR 6 Různorodost perspektiv

Síťové myšlení a pohled na danou otázku z různých perspektiv za využití nejrůznějších metodologických přístupů umožňuje studentům dospět k novým a vlastním poznatkům. Rozmanitost perspektiv lze považovat za trénink myšlení. Cílem je naučit se chápat věci v nejrůznějších dimenzích a spojit to s každodenní praktickou činností.

Úkolem je udržet při tom rovnováhu a neztratit ze zřetele cíl výuky. Při každodenním učení je důležité udržet společnou nit. V běžné výuce to znamená sledovat červenou nit; v osnovách jde o to zakomponovat téma do jednotlivých předmětů. Umění a eurytmie mohou pomoci posunout témata dál a obohatit je o samostatné zážitky.

Rozmanitost je také vždy spojena s údivem a s respektujícím přístupem k ostatním. Rozmanitost někdy zpochybňuje vlastní cestu. Naučit se zacházet s rozmanitostí je samostatnou oblastí učení a praxe.

Zásada VUR 6: Různorodost perspektiv

Téma se zkoumá z více úhlů pohledu.

Takto vzniklé názory se vzájemně propojují. Například lze zohlednit hlavní a vedlejší, zamýšlené a nezamýšlené důsledky plánované činnosti. Vědecké poznatky a každodenní zkušenosti jsou stejně důležité jako osvědčené a nové možnosti řešení.

Klíčové prvky:

- faktické znalosti a síťové myšlení
- spolupráce s externisty
- různorodé vzdělávací zkušenosti
- vážné situace blízké reálnému životu
- spojení teorie a zkušeností.

Proces učení se dostává do fáze, kdy se naučené individualizuje.

Analogicky k činnosti střev a jater se pouze část toho, co se člověk naučí, použije k budování vlastní „tělesné“ substance. Různé perspektivy člověku pomohou zjistit, které otázky je třeba dále prohlubovat. Pro odlučování, tvorbu látky a individualizaci jsou k dispozici tyto otázky: **Co zde zanechávám? Co si odnáším s sebou? Jak si to osvojím pro sebe?**

Jak je rozmanitost zakotvena v biodynamickém vzdělávání?

Učební plán: Učební plán pomáhá poskytnout čas na výuku obsahu, v němž jde více o poznávající odborné učení, o data a fakta, přehled vědomostí, praktické zkušenosti nebo o umělecký, případně pohybový přístup. Některé základní obsahy jsou v učebních osnovách povinné. Například zásady ekologického zemědělství a biodynamického impulsu. Skutečnost, že zemědělství a zahradnictví se z velké části vyučují společně, rozšiřuje pohled na dané téma.

Místa konání seminářů: Účastníci se pravidelně scházejí na několikadenních seminářích. Místa konání seminářů se pro tuto dobu stávají zemědělské a zahradnické podniky. Seminaristé se tak mohou seznámit s nejrůznějšími zemědělskými podniky a během prohlídek a diskusí s jejich vedoucími vidí širokou škálu možností, jak přistupovat k již známým tématům. Postupem času si

seminaristé na základě zkušeností vypěstují cit pro to, co je na daném podniku jedinečné.

Změna podniku: Alespoň jednou během tříletého období odborné přípravy změní seminaristé podnik. To jim umožňuje rozšířit již naučené vzorce jednání a v novém prostředí je zdokonalit.

Kontrastní přístupy: Cílem vzdělávání je podívat se na co největší počet otázek v podnikové praxi. V otázkách týkajících se používání strojů, orientace na zisk, specializace, sociálních otázek na farmě, zalesňování, přechodu zpět atd. se neklade důraz na pro a proti. Tyto kontrasty spíše pomáhají udržet pozornost, zaujmout diferencovaný pohled a naučit se klást si vlastní otázky.

Práce příkladem: Různorodost perspektiv v didaktice zahrnuje také práci s příklady, protože nelze obsáhnout vše. K nácviku schopnosti samostatně získávat poznatky a vyhodnocovat zkušenosti se využívají prezentace, samostatně vybrané specializace a zprávy o zkušenostech ze vzdělávacích farem.

Rozvoj: Jádrem biodynamického vzdělávání je otevření prostoru pro individuální rozvoj a realizaci vlastního potenciálu. Vnímavý kontakt s něčím neznámým, prožívání odlišných energií, dotýkání se nezištné velkorysosti a někdy i zdrženlivosti přírody, poznávání prostoru vlastní duše a učení se úžasu nad okolím otevírá nové a netušené cesty.

Různorodost také v původu poznatků a v druzích znalostí:

- zprávy z terénu od vedoucích farem a seminaristů
- odbornost jako konglomerát
- vědeckých poznatků, technických informací a empirických znalostí

- poznatky, tipy a triky pro praktický život
- systematické znalosti, které například pomáhají získat přehled
- fenomenologické poznání, vycházející z popisujícího pozorování, goetheanistického zkoumání a empirie
- kulturní znalosti s hodnotami, jazykem a pojmy, ale také způsoby praktického přístupu

Vyučující a účastníci si navzájem dávají podněty k přijetí jiného úhlu pohledu. Rozšiřování repertoáru znalostí a dovedností je také výcvikem myšlení a osobnosti.

Zaměření na souvislosti spojuje pěstování například s otázkami týkajícími se ekonomického, právního a sociálního systému. Foto 7

Zásada VUR 7: Zaměření na souvislosti

Řešení současných sociálních problémů vyžaduje schopnost jednat v souvislostech. V návaznosti na systémové myšlení a komplexní a syntetizující náhled na jednotlivé jevy v nejrůznějších oblastech působení se to označuje jako „specializace na souvislost“. Člověk si uvědomuje základní životní podmínky druhých lidí i potřeby budoucích generací.

Klíčové prvky:

- učit se na společensky relevantních věcných a sociálních problémech
- učit se v souvislostech mikro-, mezo- a makroúrovni
- rozhovory s odborníky mimo
- vlastní kontext
- učit se dívat očima druhých lidí

V životních procesech bylo dosaženo dvou fází: zachování a růstu. **V učení se jde nyní o nové spojení s okolním světem, o procvičování, udržování a komplexní reflexi naučeného. Růst s tím, co jste se naučili, také znamená, že to, co jste se naučili, se začíná transformovat v něco vlastního, v něco nového.**

VUR 7 Zaměření na souvislosti

Zemědělská a zahradnická činnost patří k velkým výzvám naší doby: od změny klimatu, migrace pracovních sil, ekonomického systému, práva na půdu a konkurence při jejím využívání, kvality osiv a potravin až po dotace, umělou inteligenci a satelitní technologie. Tento namátkový výčet ukazuje, jak komplexně je zemědělská a zahradnická činnost spojena s výzvami naší doby. V předchozích kapitolách jsme rozpracovali, jak se účastníci mohou aktivně podílet na utváření vzdělávacích procesů. Pokud se skutečně podaří propojit obsah výuky s množstvím dnešních výzev a s aktivitami a otázkami účastníků, pak to pro vyučující, vedoucí seminářů i účastníky znamená neustále se vžívat do jiných perspektiv, zkušeností a úrovní vnímání.

Cílem je rozšířit vlastní obzory, aniž by člověk ztratil přístup sám k sobě. Jak tomu lze napomoci?

Seminární nástroj: pomalost

Jednotlivé jevy v živém organismu jsou samy v pohybu a zároveň jsou provázány se svým okolím. K poznání těchto souvislostí vám pomůžou:

- časové řady pozorování zachycené pomocí kreseb tužkou nebo uhlem
- deník o počasí
- mlčky udělat prohlídku polí, domluvit si místo srazu k výměně zkušeností
- přečíst si týdenní průpověď / báseň / větu

Seminární nástroj: samostatný úsudek

Popis vnitřních a vnějších pozorování je v biodynamickém vzdělávání velmi důležitý. Pomáhá účastníkům popsat nejprve to, co vnímají jako evidentní a co v nich vyvolává reakci. Základní postoj zajímavějšího se dotazování a zkoumání

pomáhá zaměřit pozornost na daný jev. K tomu je zapotřebí jisté odvahy, protože tento přístup se zdá být subjektivní. Klíčovou otázkou, která za tím stojí, je, jak studenti nebo vyučující dospívají k vlastním úsudkům a hodnocením. Umění spočívá v tom, aby se tak nedělo jen na základě existujících myšlenkových vzorců, ale aby člověk získal jistotu v myšlení a cítění na základě vlastního přístupu a vlastního pozorování daného jevu. Vrstvu po vrstvě tyto postoje a popisy zahrnují i jevy, které jsou filosofické nebo leží za smyslovými vjemy. Účastníkům pomáhá, když popisy nezůstávají jen na mentální rovině, ale jsou uchopeny jinými metodami, např. eurytmií nebo uměním. Oba přístupy podporují individuální, vnitřní proces zrání k samostatnému úsudku, sebeřízení a vedení života, zkrátka autonomii lidí.

Seminární nástroj: potřeby třetích osob

Hry s přidělením rolí, simulační hry, debaty pro a proti nebo „horké křeslo“ umožňují rozpoznat potřeby třetích osob a spojit se s nimi. Jde o to podívat se na určitou otázku z jiné perspektivy, vcítit se například do situace zvířete, rostliny, ale i seminaristy nebo spotřebitele. Cílem je zaujmout dosud neznámou perspektivu, aby se rozvinulo porozumění pro neznámé třetí osoby.

Seminární nástroj: upevnění učebního obsahu

Zaměření na souvislosti zahrnuje také upevnění učebního obsahu, aby bylo možné pohybovat se mezi úrovněmi myšlení, cítění a chtění, jakož i mezi mikro-, mezo- a makroprostorovou úrovní. V biodynamickém vzdělávání se to často děje hravou formou. Tyto formy dávají oporu a zároveň jsou zábavné:

- Napište si tahák s nejdůležitějšími momenty a výsledky učení.
- Krátký projev nebo pantomima k obsahu lekce; klíčové slovo se vylosuje.
- Napište průpověď nebo slovo týdne na malé kousky látky a vyvěste je v seminár-

ních prostorách.

Seminární nástroj: přehled

Následující soubor otázek vám pomůže na chvíli se zastavit a zamyslet se z perspektivy svého já s orientací na rozvoj:

- Na čem jsem dnes vyrostl/a?
- Jak jsem byl/a schopen/a rozšířit svůj pohled na potřeby druhých?
- Které souvislosti jsem si obzvlášť jasně uvědomil/a?
- Co mě překvapilo?
- Co se mě dotklo?
- Co pro mě bylo vzácným okamžikem?
- Co si budu pamatovat ještě i za rok?
- Co pro mě bylo nové?
- Co bych raději odložil/a?
- Co tu chci zanechat?
- S jakými myšlenkami, pocity a podněty půjdu do nadcházejících dnů?

Biodynamika je celosvětové hnutí. Na všech kontinentech probíhají akce základního i dalšího vzdělávání. Foto 8.

Zásada VUR 8: Orientace na vize

Otázka, jak si přejeme, aby vypadala budoucnost světa a společnosti, je stěžejní otázkou udržitelného rozvoje. Udržitelnost je optimistický koncept, protože jde o vytvoření vize dobrého života v současnosti i v budoucnosti.

Klíčové prvky:

- pozornost vůči současným krizím
- překonat navyklé myšlenkové vzorce, odvážit se nezvyklého
- podpora vynalézavosti
- podpora kreativity
- z nesmyslného učinit smysluplné
- povzbuzení k novým přístupům

V životních procesech tato zásada navazuje na fázi „reprodukce“. Na konci vzdělávání se často zformuje touha vytvořit něco nového na vlastním místě. Dovednosti přecházejí v samostatnost, transformaci, tvorbu nápadů a kreativitu. Proces doprovázeného učení se mění ve vlastní, samostatnou cestu.

Motivy jsou:

- Jít svou vlastní cestou.
- Vnímat svou vůdčí hvězdu.
- Prožívat farmy jako oázu.
- Mít důvěru v neznámé.
- Dát čas a prostor kreativě.
- Aktivní práce s vizí a práce s časovými proudy minulosti a budoucnosti.
- Vytvořit něco nového na vlastním místě.
- Rozvíjet potenciál.

VUR 8 Orientace na vize

Vize se zabývají společenskými výzvami, současnost si žádá mnoho nových řešení. Vize apelují na představitost: okolnosti totiž mohou být i zcela jiné. K jejich promýšlení je zapotřebí odvahy a mají také potenciál o odvahu nás připravit, pokud se ztratíme ve velkých problémech současného světa. Vize mohou být odrazem otevřenosti i omezenosti. Je dáno věkem, že si s sebou mladí lidé přináší silnou touhu po jiném světě. Tato touha je motivuje vstoupit do vzdělávání a dává jim energii pustit se do něčeho vlastního, jakmile vzdělávání ukončí. Diskuse o vizích a představách účastníků vzdělávání jsou dobrým způsobem, jak osvěžit a obnovit ideály místa vzdělávání nebo semináře a také poskytovatele školení, protože účastníci vzdělávání je vizionářsky zkoumají.

Když se teď vrátím v čase, co budu říkat o svém době učení za pět let?

Co se svým vzděláním provedu?

Jaké je to v praxi biodynamického vzdělávání?

Seminární nástroj: podzimní konference

Jednou ročně pořádají studenti druhého ročníku 3-4denní podzimní konferenci pro všechny studenty. Uspořádat tak velkou konferenci s přibližně 300 účastníky je náročné: je třeba sestavit program a zajistit přednášející, spočítat rozpočet a sepsat žádosti na nadace, konferenci propagovat, promyslet moderování, pracovní skupiny a doprovodný program atd... Hlavní je, že studenti mají naprostou svobodu dát konferenci její charakter a obsah. Protože se v tomto bodě setkávají všichni studenti z různých iniciativ v Německu, musí se organizovat, aniž by se předem osobně znali. Vytvářejí týmy k programu, stravě

a financím, komunikují s hostitelem konference, s účastníky, chystají, staví a následně odklízejí. Úspěch konference vytváří v účastnících pocit vlastní schopnosti a umožňuje jim prožít se jako společenství a hnutí, k němuž každý jednotlivec něčím přispěl.

Seminární nástroj: ročníková práce

Ve třetím roce vzdělávání zhotovují účastníci tzv. ročníkovou práci. Ve spolupráci se školící farmou je vybráno téma, které je pro studenty zajímavé a zároveň má praktický význam pro farmu. Práce se skládá z teoretické a praktické části. Témata mohou být různá, od nové stáje pro telata přes změnu v agrotechnice plodin až po otázky ekonomiky podniku. Pro vedení ročníkové práce si studenti najdou vedoucího ze vzdělávací farmy nebo externistu, který jim poskytne odbornou podporu.

Seminární nástroj: závěrečná prezentace

Biodynamický vzdělávací program je zakončen prezentací ročníkové práce. Kolegové studenti, školitelé, vedoucí seminářů, přátelé a příbuzní se sejdou na slavnosti a každý účastník vzdělávání představí na pódiu svou ročníkovou práci. Jak jsem se k tématu dostal? Jak jsem k němu přistupoval? S jakými překážkami, poznatky a zkušenostmi jsem se setkal? Na čem jsem pracoval a co jsem zjistil? Prezentace končí předáním certifikátu, a tím i přijetím do profese biodynamického zemědělce a zahradníka. Je dobré, když jsou v sále rozestavěny stoly, kde absolventi prezentují své písemné práce s fotografiemi nebo exponáty. V rozhovorech s přítomnými hosty se obvykle ukáže, že účastníci vzdělávání dosáhli skutečné odborné i osobní zralosti.

Seminární nástroj: závěrečná reflexe

Studenti biodynamické vzdělávání průběžně evaluují. Slouží to na jedné straně jako prostředek sebereflexe: Učím se to, co se učit chci? Zároveň evaluace poskytuje cennou zpětnou vaz-

bu vzdělávací organizaci: Odpovídají osnovy a používané metody požadavkům a potřebám účastníků? Na konci vzdělávacího programu proto následuje velká závěrečná reflexe, při níž se provádí ústní a písemné zamyšlení. Užitečné jsou tyto otázky:

- Jak se od doby, kdy jsem se začal vzdělávat, změnil mé otázky?
- Jak se změnila moje představa o zemědělství? Jaká je moje dnešní vize?
- Co bych chtěl vzdělávací organizaci dát pro její další činnost?
- Kdybych měl/a vzdělávací program začít znovu, co bych chtěl/a zažít jinak?

Učení podporuje rozvoj individuálního potenciálu, což zde, na konci brožury, symbolizují tyto rozvíjející se kvítky javoru. Foto 9.

Shrnutí

Otázky pro vedoucí seminářů a vyučující

Učení si žádá odvahu! Vydat se společně s účastníky na cestu učení, objevování a zkoumání je často překvapivé a dojemné. Cílem této příručky bylo uvést některé nástroje pro výuku a práci na seminářích. Následují otázky, které vám mohou pomoci zamyslet se nad vlastní výukou, vedením semináře nebo doprovázením studentů na kurzu. Otázky opět procházejí principy VUR a životními a učebními procesy.

První seznámení s učební látkou / účast, zapojení a orientace na činnost:

- Jak se studenti podílejí na výběru učebního obsahu? Jak vznikají otázky související s výukou?
- Jak se se skupinou účastníků kurzu naladíte na dané téma?
- Jak pomáháte studentům přijmout učební obsah?
- Co by měli ve výuce prožít a co by v nich měla výuka podnítit?
- Jak se okamžiky zrání zakládají již při utváření začátku vzdělávání?
- Jak otevřená je výuka?

Setkání s tématem, jeho poznávání / společensví, vazba na každodenní život, city

- O čem bychom dnes měli mluvit?
- Jaké mají studenti zážitky, momenty doteku s daným tématem nebo spontánní asociace? Jak to lze začlenit do odborných znalostí žáků?
- Jaký obsah záměrně zůstává na úrovni předávání informací a znalostí? Kdy se něco prohlubuje?
- Jaká literatura/materiál/cvičení jsou k dispozici pro přípravu a následnou kontrolu?

Spojit se s učebním materiálem, přenést ho do svého světa / rozmanitost perspektiv

- Co dává studentům jistotu?
- Co se objevuje jako zážitek rozmanitosti?
- Co spojuje rozmanitost?
- Co pomáhá neztratit se v rozmanitosti a proudu života?
- Co podporuje individuální cesty učení?
- Jak se zaznamenávají a sdílejí získané informace?

Osvojit si učební látku / učení v souvislostech, orientace na vize

- Co pomáhá studentům uspořádat si učební obsah a učinit jeho části pro sebe hodnotnými?
- Co pomáhá studentům dále se zabývat tím, co se naučili, procvičovat to, udržovat, transformovat a „udělat z toho něco svého“?

Otázky k vlastnímu zamyšlení nad tím, co bylo, jsou úvodem k dalšímu učebnímu celku:

- Co mě překvapilo?

- Co bych raději udělal jinak?
- Co bych už raději neudělal?
- Co mě hluboce oslovilo?
- Co mi teď jde pod kůži?

Poděkování

Naše poděkování patří především respondentům. Patří ale také všem lidem, kteří dnes působí v biodynamických vzdělávacích programech, i lidem, kteří je po mnoho let budovali a formovali. Naše poděkování patří účastníkům školení. Vaše nápady, vaše iniciativa, vaše otázky a kritické připomínky, vaše zpětná vazba a vaše schopnosti udržují vzdělávací práci mladou. Naše poděkování patří hostitelským farmám za blokové semináře. Je třeba zajistit logistiku a vy dáváte své farmy k dispozici pro výuku. Vzdělávání je společné dílo!

Na tomto vydání spolupracovali také Jakob Ganten a Simone Helmle. Jakob Ganten s myšlenkou projektu, koncepcí VUR a rozhovory. Simone Helmle s analýzou rozhovorů, strukturou orientovanou podle životních a učebních procesů a tímto textem.

O autorce

Dr. Simone Helmle, narozená v roce 1969, je farmářka, socioložka a lektorka. Doprovázela začátky magisterského kurzu „Resilientní řízení firem v zemědělství a zahradnictví“ na Landbauschule Bodensee e.V. v německém Überlingenu a několik let vedla vzdělávací programy Demeter Academy spolku Demeter e.V. v Německu. Po studiu zahradnických věd a rozvojové spolupráce absolvovala Simone Helmle doktorát a habilitaci v oboru sociologie zemědělství. Její vášní je vytvářet prostor důvěry a doprovázet lidi při rozvoji jejich osobnosti v odborném vzdělávání.

Dotazování:

- Bert Rülke, vedoucí semináře
- Birke Soukup, koordinátorka vzdělávání
- Dagmar Roslenbroich, referentka pro půdoznalství
- Gudrun Böttger, vedoucí semináře
- Ilona Bickmann, vedoucí semináře
- Irina Cachay, vedoucí semináře
- Johanna Schad, eurytmistka
- Judith Peuling, vedoucí semináře
- Klaus Strüber, referent pro obchodní administrativu
- Luise Holzapfel, koordinátorka vzdělávání
- Martin von Mackensen, referent a vedoucí kurzu
- Mirka Alder, koordinátorka vzdělávání
- Philipp Hennig, trenér Gut Rothenausen
- Simone Helmle, školitelka a instruktorka kurzů
- Ute Kirchgässer, referentka pro botaniku

Naše zdroje

Coenraad van Houten, Sophie Pannitschka
2018: Erwachsenenbildung als Willenserweckung, Methodik und Didaktik erwachsenengerechter Lernens. Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart.

Vzdělávání pro udržitelný rozvoj - moje zásady vzdělávání pro udržitelný rozvoj
<https://meine-bne.de/home/expertinnen/prinzipien>

Přečtěte si více

Barbara Burger et al.
2021: From the teaching event to the learning event, vydalo nakladatelství GAB Mnichov.
<https://www.gab-muenchen.de/veroeffentlichungen>

Biodynamická federace Demeter International e.V. 2024: Učení biodynamiky jako cesta sebepoznání - Příručka biodynamického trenéra a učitele.
<https://demeter.net/learning-biodynamics-self-discovery-path/>

Tiráž:

Autor: Dr. Simone Helmle

Fotografie: Annett Melzer: titulní strana, Simone Helmle: str.6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22

Editor české verze: Radomil Hradil

Rok vydání: 2024

Tato publikace byla vydána v rámci projektu číslo. 2022-1-CZ01-KA220-000088767 EDEN - Education on Environment in farming podporovaného EU v rámci programu Erasmus+, a to ve vzájemné spolupráci těchto partnerů:

Netzwerk Biodynamische Bildung
gGmbH, Německo
netzwerk-biodynamische-bildung.de

Stanislaw Karlowski Stiftung,
Polsko
www.juchowo.org

Asociace místních potravinových
iniciativ, o.p.s., Česká Republika
www.asociaceampi.cz

Biodinamika LT, Litva
www.demeter.lt

**Financováno
Evropskou unií**

Financováno Evropskou unií. Vyjádřené názory a stanoviska jsou však výhradně názory autora (autorů) a nemusí nutně odrážet názory a stanoviska Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu (EACEA). Evropská unie ani agentura EACEA nemohou být činěny odpovědnými.

Seznam všech publikací řady Bio:dynamická témata

I Úvod

1. Zemědělský organismus

II Půda

2. Základy půdoznalství
3. Biodynamický přístup ke kompostování

III Pěstování rostlin

4. Základy botaniky
5. Polní hospodaření
6. Biodynamické pěstování zeleniny
7. Pastvinářství v ekologickém zemědělství
8. Biodynamické pěstování ovoce
9. Regenerativní zemědělství
10. Biodynamické preparáty

IV Chov zvířat

11. Biodynamický chov dojníc
12. Chov prasat v ekologickém zemědělství
13. Biodynamické včelařství

V Lidé

14. Provoz ekologického podniku
15. Politika ekologického zemědělství
16. Ekologická a biodynamická kvalita půdy, rostlin a potravin

VI Vzdělávání

17. Biodynamické vzdělávání: metodika

Všechny tématické listy a doprovodná videa jsou ke stažení na:

www.farmarskaskola.cz